

IZABELA KRAŚNICKA

Uniwersytet Jagielloński

ORCID: 0000-0001-6746-780X

Gdzie jest metafora? Sposoby reprezentowania gestów metaforycznych w dialogu

1. Wprowadzenie

Tytułowe pytanie rozważane będzie w niniejszym artykule w odniesieniu do gestów metaforycznych jako jednego z tych typów gestów, które towarzyszą spontanicznym wypowiedziom uczestników dialogu. Typologię i charakterystykę gestów metaforycznych przyjmuję za klasycznym już podziałem Davida McNeilla (1992) na cztery kategorie gestów (metaforyczne, ikoniczne, batutowe oraz deiktyczne), biorąc pod uwagę także spostrzeżenia, które w zakresie gestów metaforycznych poczynili inni badacze: Alan Cienki i Cornelia Müller (Cienki, 2008, s. 5–25; Müller, 2008, s. 219–245). Müller zauważyła, że jeśli chodzi o funkcje, które gesty towarzyszące mowie pełnią w wypowiedzi, można wyróżnić trzy kategorie gestów¹, a jedna z nich to tzw. gesty referencyjne (*referential gestures*), które „mogą odsyłać do czegoś konkretnego lub do abstrakcji” (w: Cienki, 2008, s. 8)². W takim ujęciu istotne jest przede wszystkim to, co odróżnia ikoniczne gesty referencyjne od metaforycznych. Gesty ikoniczne to takie, które reprezentują dany „byt, działanie lub relację” przez ikoniczne podobieństwo do tego, co przedstawiane, natomiast metaforyczne to te, które także obrazują jakiś byt, działanie lub relację po to, aby w ich kategoriach przedstawić coś innego i będzie tu chodziło przede wszystkim o odniesienie do referenta abstrakcyjnego (Cienki, 2008, s. 8). Innymi słowy, jak zauważa Jolanta Antas, „to, czy gest ostatecznie zaliczymy do kategorii ikonicznych, czy metaforycznych, zależy od referenta, a nie od formy gestu” (Antas, 2013, s. 64).

¹ Pozostałe dwie kategorie to gesty dyskursywne (*discourse gestures*) oraz gesty performatywne (*performative gestures*) (Cienki, 2008, s. 8).

² Wszelkie tłumaczenia cytatów, o ile nie podano inaczej, pochodzą od autorki. W oryginale: „[...] referential gestures, which can refer to something concrete or to the abstract”.

Przyjmując taką perspektywę, sposób funkcjonowania metafory gestycznej można porównać do sposobu funkcjonowania metafory konceptualnej w ujęciu Lakoffa i Johnsona, której przykładem niech będzie MIŁOŚĆ TO PODRÓŻ (Lakoff, Johnson, 1988, s. 68), a językową realizacją stwierdzenie, że związek dwojga ludzi „utknął w ślepych zaułku” – pojęcie miłości konceptualizowane jest tu w kategoriach podróży, która uwzględnia sposób podróżowania, uczestników drogi itd. Jeżeli więc gestycznie zostanie zobrazowany okrąg lub jego fragment podczas wypowiedzania słowa *wspólnota* (Kraśnicka, 2020, s. 16–17), można mówić o geście metaforycznym, który przedstawia konceptualizację pojęcia wspólnoty jako pewnej zamkniętej całości. David McNeill wyraźnie wskazuje na fakt, że gesty metaforyczne są „bardziej całościowe” (*more complex*) niż ikoniczne z tego powodu, że te pierwsze mają podwójną strukturę, a składają się z bazy (*base*) i referenta (*referent*) – bazą McNeill nazywa reprezentowaną gestycznie warstwę ikoniczną, referentem zaś pojęcie, które poprzez warstwę bazową (ikoniczną) jest prezentowane (McNeill, 1992, s. 80). „Gesty metaforyczne [...] przedstawiają obraz pojęcia abstrakcyjnego, jak wiedza, język sam w sobie, sposób opowiadania itp.” (McNeill, 1992, s. 80)³. Na podstawie ustaleń wymienionych badaczy wskazałam w analizowanym materiale gesty metaforyczne (odróżniając je od ikonicznych).

O ile wyróżnienie w wypowiedzi⁴ mówiącego gestów metaforycznych o takiej formie i dość czytelnej korelacji z warstwą werbalną nie sprawia większych trudności, można zauważyć, zwłaszcza podczas rozmowy cechującej się dużą dynamiką, płynnością zmiany ról, często silnym emocjonalnym zabarwieniem, że mówiący wykonują także i takie gesty, których korelacja z werbalną warstwą wypowiedzi ma mniej oczywisty charakter. Obserwując tego typu przykłady, zauważyłam, że w wielu przypadkach uzasadnione jest mówienie nie tyle o gestach towarzyszących wypowiedzi, ale niekiedy o gestach tworzących wypowiedź, a nawet, w niektórych sytuacjach – o wypowiedzi towarzyszącej gestom – taki przykład analizowałam w innym miejscu (Kraśnicka, 2020).

Cienki zauważył, że w przypadku metafor wyrażanych słownie i gestycznie, mogą występować relacje podobieństwa (gdy ta sama metafora konceptualna zawarta jest w geście i w słowie) oraz relacje, w których obrazowanie werbalne i gestyczne się różnią (Cienki, 2008, s. 11–15). Biorąc więc pod uwagę zarówno te podobieństwa, jak i różnice, omówię wybrane przykłady werbalno-gestycznych sposobów obrazowania, które pojawiły się w obserwowanych materiałach, a które rodzą pytanie o liczbę możliwych sposobów realizacji gestów metaforycznych w połączeniu z warstwą werbalną wypowiedzi. Będę chciała pokazać, że metafora, obecna zarówno w trybie werbalnym, jak i gestycznym, może być wyrażana na co najmniej kilka sposobów, przy czym w każdym z nich gesty pełnią specyficzną funkcję, nakierowując na różne płaszczyzny metaforyczności wypowiedzi.

³ W oryginale: „Metaphoric gestures [...] present an image of an abstract concept, such as knowledge, language itself, the genre of the narrative, etc.”

⁴ Gesty i mowa są rozumiane jako dwa różne aspekty wypowiedzi (*utterance*) przez Kendona (Kendon, 1980; 2004), McNeill traktuje zaś gesty jako integralną część języka (McNeill, 1992, s. 2; 2005), która nie może być oddzielona od mowy (*speech*) (McNeill, 2016).

2. Metafory „niezwykle”

Dostrzeżenie pewnej specyficznej funkcji gestów metaforycznych było dla McNeilla (McNeill, 2008, s. 155–170) podstawą do rozróżnienia metafor gestycznych na oczekiwane i nieoczekiwane⁵ (*expected i unexpected metaphors*). Przykładem tych pierwszych, zdaniem McNeilla, byłaby metafora przewodu obecna w geście – gdy mówiący wypowiada słowa: *a kolejna scena to... (and the next scene is)* i wykonuje gest otwartą dłonią, która obrazuje pojemnik, wyobrażeniowo zawierający tę właśnie scenę-przedmiot. Jak zauważa badacz, „gest przedstawia wyobrażenie pojemnika lub substancji, w tym przypadku obraz, który ucieleśnia ideę «kolejnej sceny»”⁶ (McNeill, 2008, s. 156). Metafora zatem zawarta jest tylko w geście – w otwartej dłoni „mieści się” pewien przedmiot, w tym przypadku to scena, o której mówiący opowiada (*scena-przedmiot w dłoni-pojemniku*). Tego typu metafory badacz nazywa właśnie oczekiwanymi (*expected*), jako że w danej kulturze repertuar metafor ucieleśnionych jest pod względem ich formy i treści w jakimś stopniu przewidywalny (McNeill, 2008, s. 155).

Jeśli idzie o typ drugi, którego szczegółowe realizacje zostały omówione na kilku przykładach w pracy McNeilla, dotyczy on pewnego „nieoczekiwanego” kulturowo sposobu obrazowania, jak wtedy, gdy mówiący w określony sposób używa przestrzeni, mówiąc o kontrastujących z sobą wartościach. Nadawca gestycznie obrazuje je w różnych punktach tej przestrzeni, przy czym miejsce gestów nie jest w żaden sposób przewidywalne, „oczekiwane”, inaczej niż np. w przypadku znanych w naszej kulturze sposobów obrazowania przyszłości z przodu⁷ (por. McNeill, 2008, s. 164). Ponadto warstwie ikonicznej obecnej w geście przy tego typu metaforach zostaje nadana abstrakcyjna zawartość (McNeill, 2008, s. 166) w sposób nowy, „nieoczekiwany”, nieoparty na wzorcach kulturowych (jak byłoby to w przypadku gestu wspólnoty, o którym wspomniano wyżej).

Opierając się na tym McNeillowskim rozróżnieniu typów metafor i odnosząc je do zaobserwowanych przykładów omówionych niżej, można powiedzieć, że będziemy mieć w ich przypadku do czynienia raczej z metaforami oczekiwanymi, jeśli chodzi o relacje między formą gestu a jego metaforyczną „treścią” (zawartością). Trudno w moim

⁵ Jeśli chodzi o tłumaczenie tych pojęć, można by mówić o *metaforach oczywistych i nieoczywistych* lub *przewidywalnych i nieprzewidywalnych*. Jak wynika z wywodu badacza, różnica między tymi typami metafor polega na kulturowej „gotowości” do rozumienia ich znaczenia w przypadku metafor oczekiwanych i w tym sensie pewnego „oczekiwania” konkretnego znaczenia, które pojawi się w danej formie gestu, zatem pozostawiam w tekście formę *oczekiwane i nieoczekiwane*, chcąc podkreślić właśnie tę gotowość do ich interpretacyjnego odbioru lub jej brak w przypadku metafor nieoczekiwanych (nieoczywistych w swoim znaczeniu, ale już nie: w formie, gdyż ta, jak wynika z przykładów badacza, ma cechy gestów ikonicznych).

⁶ W oryginale: „The gesture displays the image of a container or substance, an image that embodies the idea of the ‘next scene’ in this case” (McNeill, 2008, s. 156).

⁷ Bardzo ciekawy, wręcz prototypowy przykład użycia gestów w takiej funkcji zaobserwowałam w jednym z programów rozrywkowych („Kuba Wojewódzki”, przykład tu nieomówiony) – prowadzący program, rozmawiając z obcokrajowcem (Francuzem) mówiącym po polsku użył właśnie słów: „przyszłość”, „przeszłość” i „teraź... [niejszość]”, niejako objaśniając te pojęcia i sytuując je gestycznie (obiema rękami) odpowiednio: z prawej strony, z lewej strony oraz przed sobą.

przekonaniu nazwać je nieoczekiwanymi w takim jak wyżej rozumieniu, jako że wszystkie przykłady dotyczą zakorzenionych w kulturze, znanych (albo raczej: możliwych do odtworzenia i w tym sensie „oczekiwanych”) sposobów metaforycznego obrazowania, o czym niżej. Nie zmienia to jednak faktu, że przypisuję im pewien rodzaj wyjątkowości czy nietypowości ze względu na sposób ich połączenia z werbalną warstwą wypowiedzi. Ich „niezwykłość” tłumaczyć może szczególnie rodzaj komplementarności multi-semiotycznej, który opiszę szczegółowo, biorąc pod uwagę funkcję semantyczną gestu wynikającą z jego formalnego sposobu ukształtowania. Nie są to metafory nieoczekiwane w sensie takim, jak opisano wyżej, z drugiej strony przytoczone, a także omówione w dalszej części artykułu przykłady pokazują, że oblicza metaforyczności gestów mogą być niezwykle zróżnicowane, uwidaczniając jednocześnie wyraźnie ucieleśniony charakter ludzkiej kognicji.

3. Wykorzystane materiały i metodologia badawcza

Przedstawione analizy materiału nie mają charakteru ilościowego. Materiał selekcjonowany był w taki sposób, aby przede wszystkim pokazać spontaniczną, żywą dyskusję, stąd wybór padł na program telewizyjny, w którym często rozmowy przebiegają między osobami o biegunowo różnych poglądach politycznych. Analizę przeprowadzono na podstawie czterech odcinków publicystycznego magazynu telewizyjnego „TAK JEST”. Program został opisany przez producentów jako „codzienny magazyn informacyjno-publicystyczny Andrzeja Morozowskiego z udziałem obserwatorów i uczestników życia politycznego”. W programie biorą udział przedstawiciele różnych partii politycznych, stąd dyskusje mają niekiedy dynamiczny przebieg, o emocjonalnym charakterze, choć w obserwowanych odcinkach nie zawsze takie sytuacje miały miejsce (np. w jednym z nich rozmawiano o koncepcji patriotyzmu wyrażonej w książce napisanej przez zaproszonego do programu autora). W artykule omówionych zostanie pięć wybranych przykładów jako egzemplifikacja zagadnień dotyczących sposobów funkcjonowania gestów metaforycznych w wypowiedziach, choć niepretendujących do opisu wyczerpującego, wymagającego analizy znacznie większej liczby przykładów zachowań niewerbalnych.

Obserwowane przeze mnie rozmowy pokazują bezsprzecznie, że zaangażowanie mówiących w dyskusję jest wprost proporcjonalne do ich zaangażowania cielesnego, gestycznego. To, co może być szczególnie cenne w tego typu materiałach, związane jest w moim przekonaniu przede wszystkim z jakością dyskusji. Bardzo rzadko zdarza się, by mówiący nie używali gestykulacji, choć u pojedynczych osób bywa ona obecna w niewielkim stopniu, np. w postaci dość częstych gestów batutowych (wykonywanych dyskretnie, blisko ciała czy pulpitu, przy którym siedzą). Rozmówcy zazwyczaj angażują się w dyskusję cieleśnie (mimicznie, proksemicznie czy nawet haptycznie), co pozwala na obserwację i ekscerpcję gestów o wyraźnie metaforycznym charakterze. Jednocześnie wymusza na obserwującym wielokrotne odtwarzanie tego samego fragmentu, umożliwiające dokładne prześledzenie sposobu, w jaki gesty są związane z warstwą słowną wypowiedzi. W niektórych przypadkach przy opisie samego gestu

pomocne bywa pominięcie strony audialnej, pozwalające skoncentrować uwagę na poszczególnych fazach gestu.

Data emisji odcinka	Czas trwania odcinka	Wypowiedzi, którym towarzyszą gesty metaforyczne / nazwy metafor
29 stycznia 2019	15:15	<i>opakować w bieżącą politykę</i> / UKRYWANIE PROBLEMU TO PAKOWANIE (OWIJANIE) PRZEDMIOTU (W PAPIER) (przykład 1) <i>zakłada garnitur biznesmena</i> / UBRANIE TO ROLA SPOŁECZNA (przykład 5)
1 kwietnia 2019	20:31	<i>no bez jaj</i> / NIEDOWIERZANIE TO WYJŚCIE POZA ZNANE GRANICE (przykład 4)
4 kwietnia 2019	14:00	<i>wspinamy się na górkę</i> / DOBROBYT TO W GÓRĘ (WYŻEJ TO WIĘCEJ/LEPIEJ) (przykład tu nieomówiony)
5 grudnia 2019	17:20	<i>fala zmian</i> / ZMIANY TO FALE (przykład 2) <i>w mniejszym stopniu</i> / MNIEJ (ZNACZĄCY) TO NIŻEJ (W HIERARCHII) (przykład 3)
Łączny czas trwania odcinków	67:06	

Tab. 1. Źródła materiałów (opracowanie własne)

4. Analiza przykładów

Przykład 1.⁸ Gestyczna metafora jako potwierdzenie nowej konceptualizacji (wyrażonej językowo)

Rys. 1⁹

⁸ Fragment rozmowy pomiędzy dwoma politykami, z której pochodzi omawiany przykład, dotyczył sposobów finansowania inwestycji miejskich, a tematem dyskusji było finansowanie ich przez polityków. Jeden z mówiących, który wykonał analizowany niżej gest, mówił o związanych z tym problemach, które są „opakowywane w bieżącą politykę”, ale brak jest szerszych zmian systemowych w tym zakresie.

⁹ Wszystkie zamieszczone tu rysunki zostały wykonane przez autorkę na podstawie kadrów z omawianego programu dostępnego na stronie internetowej.

Pierwszy przykład zawiera gest towarzyszący wypowiedzi: *Staramy się to teraz w jakiś sposób yyy... zala... opakować tylko w bieżącą politykę i dobrze* (07:21)¹⁰. Przygotowane do gestu (będącego częścią dość długiej jednostki gestycznej, składającej się z kilku gestycznych fraz) obie dłonie wykonują ruch już przy słowach *w jakiś sposób*, unosząc się, a następnie mówiący wykonuje obiema dłońmi ruch rotacyjny, imitujący niedbałe zawijanie przedmiotu, np. w papier. Można powiedzieć, że rodzący się koncept, obrazowany gestycznie i ujęty w słowach chwilę później (*opakować*), spowodował zmianę wcześniej niedokończonego słowa: *zala...* [*godzić?*] na wyrażenie o charakterze metaforycznym: *opakować w bieżącą politykę*, ponieważ przy tych właśnie słowach pojawia się ów ruch rotacyjny. Problem będący tematem wypowiedzi mówiącego dotyczący wpływu polityki na decyzje samorządów, konceptualizowany jest tu zatem w kategoriach przedmiotu fizycznego, który, opakowany, przestaje być wyraźnie widoczny, zostaje ukryty. Co ciekawe, taka konceptualizacja rodzi się w trakcie wypowiedzenia zdania – mówiący rezygnuje ze słowa, które częściowo już wypowiedział, a w zamian używa metafory – werbalnie mówi o opakowaniu (problemów) w bieżącą politykę, czemu towarzyszy opisany gest. Dopiero gest pokazuje, że koncept ukrywania problemów w rzeczywistości odnosi się do działania, które ma charakter szybki i nieprzemyślany – gest nie ilustruje bowiem starannego owijania jakiegoś przedmiotu, jest ruchem nieco chaotycznym – i taki charakter miałoby właśnie *opakowywanie problemu w politykę*.

Co zatem jest obrazowane w geście i jaka jest jego funkcja w tej wypowiedzi? Jeżeli weźmiemy pod uwagę metaforę PROBLEMY TO PRZEDMIOTY FIZYCZNE, będzie ona miała zbyt wysoki stopień schematyczności, ponieważ gest ilustruje nie tyle przedmiot fizyczny, co pewną czynność, w której ten uczestniczy. Bardziej adekwatne wydaje się uszczegółowienie w postaci metafory: UKRYWANIE PROBLEMU TO PAKOWANIE (OWIJANIE) PRZEDMIOTU (W PAPIER). Metafora jest tu więc obecna zarówno w geście, gdzie ikonyczną bazą jest dynamiczny ruch rotacyjny (owijanie), a referentem (*referent*) ukrywanie problemu (pojęcie abstrakcyjne), jak i w słowach wypowiedzianej się osoby (*staramy się to opakować w bieżącą politykę*), jednak to, co jest w tym przypadku szczególnie ciekawe, to czas jej „uzewnętrznienia” – pojawia się ona natychmiast po krótkiej pauzie realizowanej poprzez retardację samogłoskową *yyy* i wypowiedzeniu przez mówiącego początku wyrazu, który zostaje urwany. Gest jest wykonany niemal jednocześnie z wypowiedzeniem wyrażenia metaforycznego, następnie mówiący powiada: *i dobrze*, wykonując kolejny gest obiema dłońmi zwróconymi ku dołowi, tym samym przechodząc do kolejnej gestycznej frazy. Minimalna pauza (*yyy*) pozwala osobie mówiącej na momentalne zatrzymanie toku mówienia, znalezienie właściwszego słowa zamiast tego, które zaczęła już wypowiadać, a towarzyszący słowom gest metaforyczny pełni funkcję swoistego ukonstytuowania i potwierdzenia tej „świeżej” konceptualizacji.

¹⁰ W ten sposób oznaczam czas, w którym mówiący zaczyna wypowiadać przytoczone zdanie w danym odcinku. Podkreśleniem oznaczam słowa, którym towarzyszy / towarzyszą gest / gesty.

Przykład 2.¹¹ Gestyczna metafora jako motyw przewodni wypowiedzi w korelacji z metaforą werbalną

Rys. 2

Podczas wypowiedzi: *...nie załapali się na tę falę zmian...* (08:03) został wykonany rytmiczny, choć o stonowanej dynamice, płynny gest obiema dłońmi imitujący falowanie – ruch dłoni odbywa się ku odbiorcom. Gest należy do kategorii metaforycznych, gdyż ilustruje pojęcie abstrakcyjne (zmiany), ale jednocześnie ikonizuje domenę źródłową metafory wyrażonej werbalnie (*fale zmian*), czyli ikonizującą bazą jest gest falowania, referentem zaś pojęcie (zmiana) reprezentowane przez warstwę ikonizującą (por. McNeill, 1992, s. 80). Metafora ZMIANY TO FALE zawarta jest więc zarówno w wypowiedzi werbalnej, jak i w geście. *Falę zmian* można rozumieć jako nasilenie, narastanie jakiegoś zjawiska, ale także dużą liczbę, ogrom czegoś (WSJP) – chodzi tu o pewien rodzaj niepoliczalnych zmian, obejmujących wiele różnych aspektów i mających charakter okresowy, podobnie jak przyplływająca i odpływająca fala. W geście zostaje pokazana płynąca do przodu fala – mówiący wykonuje falujący ruch dłońmi od siebie, ale zaczyna go wykonywać, zanim padną słowa *fala zmian*. Gest bowiem pojawia się już przy słowach (oznaczonych podkreśleniem): *nie załapali się na tę falę zmian* oraz kontynuowany jest w dalszej części wypowiedzi, po bardzo krótkiej pauzie (werbalnej i gestycznej) przy słowach: *albo byli yyy...*, choć już zmniejsza się jego dynamika.

Powstaje zatem pytanie o to, co ilustruje gest. Po pierwsze, może być ilustracją rodzącego się pojęcia, konceptu fali zmian (metafora ZMIANY TO FALE), który zostaje zwerbalizowany zaraz po rozpoczęciu geście. Gest jest jednak kontynuowany przy kolejnych słowach, które nie mają już charakteru metaforycznego (*albo byli...*), po czym następuje zawahanie mówiącego wyrażające się w kolejnej pauzie, przerwa w gestykulacji i przejście do kolejnego, już batutowego gestu prawej dłoni. Wydaje się więc, jakby myśl o fali zmian była kontynuowana, ale jedynie w jednym z trybów

¹¹ Rozmowa, z której pochodzi przykład, osnuta była wokół książki napisanej przez jednego z zaproszonych gości, który rozmawiał o niej z politykiem będącym profesorem. Dotyczyła współczesnego oblicza patriotyzmu. Redaktor, który wykonał analizowany niżej gest, pytał autora książki, czy tzw. turkopartiaci (vs softpartiaci) są tymi, którzy „nie załapali się na falę zmian” w latach dziewięćdziesiątych XX wieku.

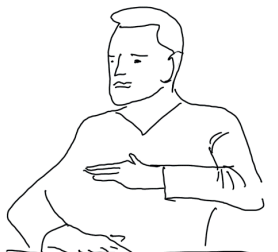
semiotycznych – w geście, ponieważ werbalnie mówiący chce przejść już do innego sposobu obrazowania, mówiąc: *albo byli yyy... w mniejszym stopniu beneficjentami*. Zdanie: *nie załapali się na falę zmian* byłoby w pewnym sensie synonimiczne wobec kontynuowanej wypowiedzi: *byli w mniejszym stopniu beneficjentami* – czyli nie załapali się na falę zmian, a więc w mniejszym stopniu skorzystali z tego, co ona przyniosła, jednak inne są sposoby obrazowania w każdym z nich – pierwsze przywołuje koncept fali (metafora werbalna i gestyczna), drugie, wyrażone bardziej sformalizowanym językiem, przywołuje hierarchię. Zawarty w geście koncept fali zdaje się semantycznie dominować w strukturze wypowiedzi. Jest tak, jakby fala zmian pełniła funkcję lejt-motywu – metafora werbalna ma swoje „naturalne granice”. Gest zaś w tym przypadku pozwala na objęcie znaczeniem całego fragmentu wypowiedzi (łącznie z zawierającym nową konceptualizację i jej werbalizację – po słownej i gestycznej pauzie), na którą nakładany jest metaforyczny kostium o kształcie wyznaczonym właśnie przez to konkretne niewerbalne zachowanie. Myślowo nadawca byłby więc zaangażowany w obrazowany metaforycznie koncept, gdyż jest on powtórzony dwukrotnie w ten sam sposób, choć mówiący poszukuje innego, chyba bardziej właściwego słowa, na co wskazywałaby pauza wypełniona retardacją samogłoskową. Pytanie, czy rzeczywiście mamy tu do czynienia z jednym gestem czy z dwoma, kiedy to drugi jest wykonany już z mniejszą dynamiką. Jeśli przyjąć ugruntowany już metodologicznie oparty na formie opis gestów, który zaproponował Kendon (2004), a rozwijają inni badacze (np. Karpiński, Jarmołowicz-Nowikow, Malisz i in., 2008, s. 92), byłyby to dwa gesty, ponieważ po pierwszym następuje momentalne jedynie zatrzymanie dłoni w ruchu i zaraz po nim widoczna jest kontynuacja gestu towarzyszącego wcześniejszej wypowiedzi, z jednoczesną zmianą sposobu językowego obrazowania. Jeżeli jednak weźmiemy pod uwagę funkcję, jaką ten gest pełni w wypowiedzi, można to zachowanie niewerbalne uznać za jeden (przerwany) gest ilustrujący pojęcie istniejące w umyśle mówiącego, a nie konkretne słowo, ponieważ w prawie identycznej formie jest kontynuowany, dopóki narrator nie znajduje innego sposobu obrazowania określonych treści. Wydaje się zatem, że wyrażona gestycznie idea służy mówiącemu do czasu, gdy towarzyszy mu, myślowo, określony sposób obrazowania.

Kolejny przykład pochodzi z dalszej części tej samej wypowiedzi.

Przykład 3.¹² Gestyczna metafora jako potwierdzenie myśli przewodniej wyrażonej w formie niemetaforycznej

W omawianym tu przykładzie gest towarzyszy wypowiedzi: *...Że oni byli mniejsz... w mniejszym stopniu beneficjentami w związku z tym znaleźli sobie y... zastępczy benefis nie wiem jak to nazwać* (08:15)

¹² Fragment pochodzi z tej samej rozmowy, z której pochodzi poprzedni, dotyczył tego samego tematu i pytania redaktora prowadzącego program, o którym mowa była w przypisie 11 – tzw. turbopatrioci, którzy „nie załapali się na falę zmian”, byli właśnie „w mniejszym stopniu jej beneficjentami”.

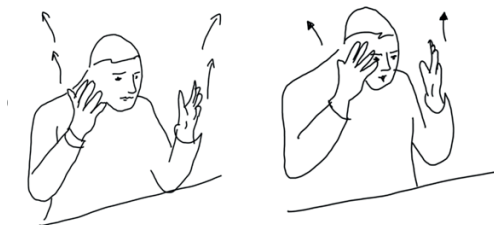

Rys. 3

Gest wygląda następująco: jedna dłoń ułożona jest horyzontalnie wewnętrzną stroną zwrócona ku dołowi, podobnie druga, z tym że znajduje się niżej, prawa pod lewą, a gest zaczyna się przy wypowiedzeniu najpierw urwanego, a potem dokończonego już słowa *mniejszym* (co oznaczono w transkrypcji podkreśleniem), ale utrzymywany jest jeszcze w dalszym ciągu wypowiedzi, do słów: *nie wiem jak to nazwać*, przy których mówiący nieznacznie rozkłada ręce na boki. Tym razem wydaje się, że mówiący kieruje uwagę na utrzymanie gestu, gdyż wymaga on przyjęcia określonej, raczej nie-naturalnej pozycji, inaczej niż w poprzednim przykładzie, gdzie pozostaje wrażenie płynności, swobody gestu. Utrzymywanie dłoni w taki sposób podczas mówienia jest pozycją wymuszoną niejako sposobem gestycznego obrazowania. I znów – hierarchia, o której wspomina mówiący w słowach: *w mniejszym stopniu* gestycznie reprezentowana jest także w dalszej części wypowiedzi mówiącego, jakby była motywem przewodnim jego słów, najistotniejszym semantycznie elementem struktury składniowej. Jako ilustracja hierarchii, będzie to gest metaforyczny, gdyż pokazuje nie tylko, że coś jest niżej, czyli w *mniejszym stopniu* (jedna dłoń ułożona niżej), ale także, że coś jest wyżej, czyli: w większym stopniu (druga dłoń nad pierwszą). Widać wyraźnie, że gest obrazuje pewien hierarchiczny układ (ikoniczna baza), który odnosi do referenta abstrakcyjnego – mówiący, używając do wyrażenia określonego znaczenia kategorii fizycznych WYŻEJ : NIŻEJ – obrazowanych gestycznie – mówi o abstrakcji – byciu „mniejszym” („w mniejszym stopniu”), czyli mniej znaczącym uczestnikiem konkretnych działań – MNIEJ (ZNACZĄCY) TO NIŻEJ¹³. Gest ten będzie w całości, czyli przez cały czas jego trwania, gestem o charakterze metaforycznym, ale wykraczającym poza wyrażenie werbalne, które wyraźnego charakteru metaforycznego nie ma¹⁴.

¹³ Językowymi realizacjami tej konceptualnej metafory orientacyjnej mogą być przykładowo takie wyrażenia, jak *niższy/wyższy szczebel kariery, wspinać się po szczeblach kariery*, a nawet *drabina społeczna*.

¹⁴ To, czy dane wyrażenie językowe ma metaforyczny charakter, czy go nie ma, jest kwestią dyskusyjną, na co wskazują krytycy koncepcji metafory konceptualnej, których zarzuty omawia m.in. Kövecses (2008). Zobięktywizowaniu kategoryzacji na metaforyczne i niemetaforyczne wyrażenia językowe ma służyć metoda MIP (i jej nowsza wersja MIPVU) (Plater-Zyberk, 2017, s. 24) wypracowana przez Pragglejaz Group (Steen, 2007; Pragglejaz Group, 2007), choć i ona jest przedmiotem dyskusji (por. Plater-Zyberk, 2017; Rybarkiewicz, 2017).

Przykład 4.¹⁵ Gestyczna metafora jako ilustracja frazeologizmu gestycznego

Rys. 4

Gość programu podczas emocjonującej dyskusji ze swoim oponentem wypowiedział słowa: *no bez jaj* (11:10), jednocześnie wykonując następujący gest: unosi ręce na wysokość głowy szerokim gestem, w okolicy głowy dodatkowo poszerzonym, jakby otwierającym, a następnie szybko je opuszcza. Gest jest szybki, dynamiczny i towarzyszy w całości wspomnianej frazie, która może być użyta wówczas, gdy „mówiący chce wyrazić niedowierzanie i podejrzewa, że rozmówca żartuje” (WSJP). Powstaje jednak pytanie o znaczenie wykonanego gestu w kontekście całej wypowiedzi. Podobny – podnoszenie rąk w górę – opisuje Krystyna Jarząbek, przypisując mu znaczenie związane ze zniecierpliwieniem, a nawet rozpaczą „z powodu czyjejś głupoty bądź niewłaściwego zachowania” (Jarząbek, 2016, s. 251). Z kolei gest uniesienia rąk w górę i złapania się nimi za głowę, ilustrujący frazeologizm *łapać się za głowę*, badaczka uznaje za nacechowane emocjonalnie zachowanie, wyrażające „rozpacz, desperację, wielkie zmartwienie” (tamże, 2016, s. 192). Znaczenia obu tych gestów, czyli podniesienia rąk w górę oraz uniesienia rąk i złapania się nimi za głowę, są związane z rozpaczą, desperacją z jakiegoś powodu, natomiast ich formy – z ruchem rąk ku górze. W omawianym geście, towarzyszącym frazie *no bez jaj* widoczne jest silne emocjonalne nacechowanie, a sama forma gestu – uniesienie rąk ku górze w geście rozpacz (czy desperacji), pozwala na przywołanie frazeologizmu gestycznego¹⁶ *łapać się za głowę*, który wprawdzie pozostaje w tle (gdyż gest wykonywany jest przy słowach: *bez jaj*), ale wyjaśnia ikoniczny charakter takiego gestycznego, ekspresywnego zachowania¹⁷. Uniesienie rąk ku górze, może

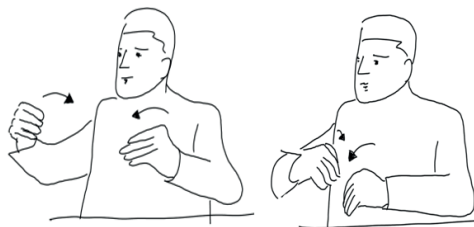
¹⁵ Rozmowa, z której pochodzi przykład, dotyczyła obchodów 4 czerwca w Gdańsku, a w omawianym fragmencie doszło do sporu pomiędzy dwoma politykami. Wynikał on z tego, że jeden z polityków zwrócił uwagę na słowa drugiego, który przytoczył fakt historyczny, a mianowicie powiedział o zdarzeniu spalania przez partię NSDAP książek, co miało w przeszłości miejsce w Gdańsku. Zdaniem drugiego polityka te słowa obraziły gdańszczan, z czym nie zgadzał wypowiedziane te słowa, uważając takie oskarżenie za absurdałne. Był on mocno zaangażowany w dyskusję, widać było, że oskarżenie o obrazę gdańszczan uważa za duże nadużycie, przytaczał więc argumenty *ad absurdum*, chcąc zobrazować swoje oburzenie. Na koniec jego wypowiedzi pojawił się właśnie analizowany gest.

¹⁶ Termin *frazeologizm gestyczny* przyjmuję za Krawczyk (1983). Zagadnienie dotyczące tej kategorii frazeologizmów zostało szerzej omówione także w: Kraśnicka-Wilk (2018).

¹⁷ Kilka minut wcześniej (10:54) mówiący wykonał bardzo podobny gest obiema rękami, choć nieco niżej i z mniejszą dynamiką, przy słowach: *nie no ale blagam* – obydwaj interlokutorzy zaangażowani byli

w tym przypadku implikować metaforę NIEDOWIERZANIE TO WYJŚCIE POZA ZNANE GRANICE – granica jest tu dosłowną granicą fizyczności ludzkiego ciała, poza którą istnieje to, w co mówiący nie dowierza (i z powodu czego wyraża oburzenie), a co jednocześnie nie mieści się w znanych cielesnych granicach (por. frazeologizm *to się w głowie nie mieści*). Samo przywołanie frazeologizmu wprawdzie nie jest konieczne do zrozumienia znaczenia gestu – semantyka ekspresywnego wyrażenia *bez jaj* jest synonimiczna, ale aby wyjaśnić sposób wykonania samego gestu – już tak. Uniesienie rąk ku górze jest bowiem zachowaniem ekspresywnym, a szczególnie istotny jest tu właśnie jego kierunek – ku górnej części ciała i na boki, co stanowi ikoniczną reprezentację wychodzenia poza pewną granicę. Niemniej gest ma charakter metaforyczny¹⁸, ponieważ ilustruje abstrakcyjny koncept – niedowierzania (a ściślej: oburzenia z niedowierzania), w kategoriach przekraczania pewnych fizycznych, dosłownych granic. Być może oburzenie lepiej wyrazi sformułowanie krótsze, bardziej dosadne, potoczne, ale gest odnosi się do konceptualizacji niedowierzania jako czegoś, co wykracza poza pewne określone granice – granice fizyczności. Jest to więc szczególnie przypadek metafory gestycznej, na którą składają się znaczenia werbalno-gestyczne ściśle i na kilku poziomach połączone z sobą – metaforyczna konceptualizacja obecna jest w geście, frazeologizm gestyczny w (mentalnym) tle, a w warstwie werbalnej wypowiedzi wyrażenie krótkie, o silnym ładunku emocjonalnym, nieilustrowane gestycznie.

Przykład 5.¹⁹ Metaforyczny kostium gestu ikonicznego

Rys. 5

w tym czasie w bardzo żywą dyskusję, momentami nie dopuszczali się wzajemnie do głosu. Cała wypowiedź jednego z mówiących, wykonawcy tego gestu, zmierzała do tego, aby przedstawić zarzut oponenta jako absurdalny.

¹⁸ Omawiany gest, ze względu na jego ekspresywność, można uznać także za rodzaj gestu emblematycznego, jednak o charakterze metaforycznym. O tego typu geście – metaforycznym emblemacie – pisze Górska – skonwencjonalizowany gest emblematyczny kciuka w górę może mieć charakter metaforyczny, gdyż „wyraża abstrakcyjne pojęcie pozytywnej oceny w terminach fizycznej reprezentacji czasowo-przestrzennej” (Górska, 2014, s. 113). Dziękuję za tę uwagę anonimowemu Recenzentowi.

¹⁹ Rozmowa między politykami dotyczyła finansowania inwestycji nieruchomości przez członków partii politycznych, którzy jednocześnie mogą pełnić i inne funkcje – a więc, jak to zostało metaforycznie wyrażone przez redaktora programu, mogą nosić różne ubrania, w tym przypadku różne garnitury – prezesa partii politycznej, właściciela spółki, biznesmena.

Wykonany podczas wypowiedzi gest imituje zakładanie przez mówiącego górnej części garderoby, np. marynarki. Mamy tu do czynienia z sytuacją, w której dość długi fragment wypowiedzi jest zbudowany wokół metafory UBRANIE TO (OKREŚLONA) POZYCJA / ROLA SPOŁECZNA – mowa jest trzykrotnie o zakładaniu przez pewną osobę garnituru: prezesa partii politycznej, właściciela spółki i biznesmena, przy czym tylko ten ostatni przykład (wypowiedź przytoczona niżej) jest w sposób najbardziej czytelny, ikoniczny, reprezentowany gestycznie. Mówiący wypowiada bowiem następujące słowa: *Jak to już wszystko załatwi, wkłada garnitur biznesmena...* (07:06), przy czym gest ilustruje metonimicznie zakładanie górnej części garderoby. Wyrażona werbalnie i gestycznie metafora jest jednak częścią większej całości – sam gest wraz ze słowami, którym towarzyszy, nie byłby odczytany jako metaforyczny, gdyż osoba mówiąca, przyjmując perspektywę trzeciosobową, opowiada o tym, jak ktoś inny wkłada garnitur. Metafora jest czytelna tylko w kontekście całej wypowiedzi, w której mówiący opowiada o wkładaniu garnituru przez osobę pełniącą różne funkcje, co służy przedstawieniu zmiany ról społecznych. Można zatem powiedzieć, że to cały sposób obrazowania pewnych treści nakierowuje odbiorcę na tę metaforyczną interpretację, czytelną, raz jeszcze powtórzę, dzięki jej zanurzeniu kontekstowemu, nie zaś samej formie gestu czy jego związku z warstwą werbalną.

Ten przykład niezwykle czytelnie pokazuje różnicę między użyciem gestu w sposób metaforyczny a użyciem dosłownym. Jednocześnie ikoniczność ma tu podwójny wymiar – bezpośredni, jeżeli weźmiemy pod uwagę tylko fragment wypowiedzi, której towarzyszy gest, oraz pośredni (metaforyczny), który wymaga kontekstowego osadzenia tego fragmentu w narracji konceptualizującej zmianę ról społecznych jako zmianę wyglądu zewnętrznego. O wieloaspektowych relacjach między trybem werbalnym i gestycznym pisze Müller, dochodząc do wniosku, że spośród kilku właściwości metafor, które mogą być ujawnione w gestach, jedną z nich jest ta, że są one „produktami ogólnych procesów kognitywnych”²⁰ (Müller, 2008, s. 228). Badaczka zauważa, że metafory mogą być rezultatem metaforycznej konceptualizacji całej wypowiedzi, nadając dyskursowi określoną strukturę (Müller, 2008, s. 233). W omawianym wyżej przykładzie osiłą całej wypowiedzi jest konkretna metafora, użyta do tego, aby mówić o zmianie ról w kategoriach zakładania garniturów.

5. Wnioski i podsumowanie

Analiza materiału skłania do postawienia pytania o korelację między werbalnym a gestycznym trybem, które jako całość tworzą pełną semantycznie wypowiedź, podczas obrazowania treści metaforycznych. Przyjmuje się (w ujęciu opartym na formie), że granica danego gestu, a ściślej mówiąc, danej sekwencji gestowej (*gesture unit*), daje się wskazać w miejscu, w którym mówiący przechodzi do pozycji wyjściowej

²⁰ W oryginale: „metaphors [...] must be regarded as the product of general cognitive activity [...]”.

lub innej niż wyjściowa pozycji spoczynku²¹ (Kendon, 2004; Müller, 2014; Karpiński, Jarmołowicz-Nowikow i in., 2008; Jarmołowicz-Nowikow, 2019), jednak granica ta w przypadku omawianych wyżej gestów metaforycznych nie zawsze pokrywa się z warstwą werbalną wypowiedzi. Możliwe, że pojęcia, które są z perspektywy mówiącego szczególnie istotne, będą obrazowane gestycznie dłużej niż tylko podczas trwania wypowiedzi metaforycznej, jak w przypadku omówionego gestu hierarchii (przykład 3), lub będą reduplikowane, jak w przypadku gestu fali (przykład 2), choć taki wniosek wymagałby pełniejszego potwierdzenia w bazie materiałowej²². W takich sytuacjach to właśnie gesty pokazują istotne semantycznie, z perspektywy mówiącego, koncepty – w omawianych przykładach będą to narastanie i duża częstotliwość, a także powtarzalność („przyptyw”) oraz hierarchia.

Jeśli chodzi o ilustrowanie frazeologizmów, w tym frazeologizmów gestycznych, nie zawsze jest tak, że gest przywołuje domenę źródłową metafory, jak np. w przypadku omówionego w innym miejscu frazeologizmu *machnąć na to ręką* (Kraśnicka-Wilk, 2018, s. 84) – przedstawiona wyżej egzemplifikacja (przykład 4) wskazywałaby raczej na to, że frazeologizm może pozostawać tylko w mentalnym słowniku mówiącego, a jednocześnie forma gestu, zwłaszcza miejsce jego wykonania, może właśnie takie tło implikować. Metaforyczność gestu, jak pokazałam w przykładzie 5, może być też wynikiem szczególnego sposobu konstruowania wypowiedzi – ikonizacja „uzyskuje” wymiar metaforyczny, pojawia się tylko w kontekście pełnej wypowiedzi, zawierającej określony sposób obrazowania danego pojęcia.

Omówione przykłady nie wyczerpują, jak sądzę, wszystkich możliwości współwystępowania gestów metaforycznych z warstwą słowną wypowiedzi mówiącego, co wymagałoby dalszych, pogłębionych badań, wskazują jednak na istotną funkcję gestów towarzyszących mowie w przekazywaniu znaczeń niedosłownych. Ze względu zaś na charakter i istotę samych gestów, dialektyczna współpraca (by użyć stwierdzenia McNeillowskiego) między warstwą słowną a gestyczną może być realizowana w różnych formach, uwidaczniając tym samym różne wymiary metaforyczności wyrażanych znaczeń.

²¹ Kendon twierdzi: „jednostka gestowa jest kompletną całością ruchów wykonywanych pomiędzy dwiema pozycjami spoczynku” (chodzi tu o ruchy rąk); „a gesticular unit is such a complete movement excursion between two resting positions” (Kendon, 2004, za: Müller, 2014, s. 131). Pojęcia *gesticular unit* użyła w swojej pracy Müller, natomiast Kendon posługuje się terminem *gesture unit* (Müller, 2014, s. 131), który w tej formie przyjął się w literaturze przedmiotu. Jarmołowicz-Nowikow definiuje *gesture unit* następująco: „Największa jednostka opisująca ruchy rąk to sekwencja (ang. *gesture unit*) od podniesienia dłoni z miejsca spoczynku, a więc od uaktywnienia się dłoni, aż do chwili powrotu dłoni do miejsca spoczynku, niekoniecznie do punktu wyjścia” (Jarmołowicz-Nowikow 2019, s. 24).

²² Wniosek ten dotyczy badanych gestów metaforycznych, choć możliwe, że dotyczyć będzie także i innych typów gestów (np. gestów ikonizacyjnych), co jednak wymagałoby osobnych, szerszych badań. Dziękuję za tę uwagę anonimowemu Recenzentowi.

Bibliografia

- Antas, J. (2013). *Semantyczność ciała. Gesty jako znaki myślenia*. Łódź: Primum Verbum.
- Cienki, A. (2008). Why study metaphor and gesture? W: A. Cienki i C. Müller (red.), *Metaphor and Gesture* (s. 5–25). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Górska, E. (2014). Dynamiczne podejście do metafory. *Prace Filologiczne, LXIV*(2), 109–122.
- Jarmołowicz-Nowikow, E. (2019). *Intencjonalność komunikacyjna gestów wskazujących*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Jarząbek, K. (2016). *Słownik mowy ciała Polaków*. Katowice: UŚ.
- Karpiński, M., Jarmołowicz-Nowikow, E., Malisz, Z., Szczyszek, M. i Juszczyk K. (2008). Rejestracja, transkrypcja i tagowanie mowy oraz gestów w narracji dzieci i dorosłych. *Investigationes Linguisticae, XVI*, 83–98.
- Kendon, A. (2004). *Gestures: Visible action as utterance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kövecses, Z. (2008). Conceptual Metaphor Theory. Some Criticisms and Alternative Proposals. *Annual Review of Cognitive Linguistics, 6*, 168–184. DOI: 10.1075/arcl.6.08kov
- Kraśnicka, I. (2020). Meaning in multimediotic messages – functions of gestures accompanying speech as elements of utterance structure. *Crossroads. A Journal of English Studies, 31*(4), *Studies in Cognitive Linguistic, 2*, 7–22. DOI: 10.15290/CR.2020.31.4.01
- Kraśnicka-Wilk, I. (2018). Gesty zachowane w języku. Relacja między językowymi i niejęzykowymi sposobami wyrażania znaczeń na przykładzie analizy semantyki frazeologizmu gestycznego „podać komuś rękę”. W: J. Winiarska i A. Załazińska (red.), *Multimodalność komunikacji* (s. 55–69). Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Krawczyk, A. (1983). Frazeologizmy mimiczne i gestyczne. *Socjolingwistyka, 5*, 137–144.
- Lakoff, G. i Johnson, M. (1988). *Metafory w naszym życiu*. przeł. T.P. Krzeszowski. Warszawa: PIW.
- McNeill, D. (2016). *Why we Gesture? The Surprising Role of Hand Movements in Communication*. New York: Cambridge University Press.
- McNeill, D. (2008). Unexpected metaphors. W: A. Cienki i C. Müller (red.), *Metaphor and Gesture* (s. 155–170). Netherlands: John Benjamins Publishing Company.
- McNeill, D. (2005). *Gesture and Thought*. Chicago: University of Chicago Press.
- McNeill, D. (1992). *Hand and Mind. What Gestures Reveal about Thought*. Chicago: University of Chicago Press.
- Müller, C. (2008). What gestures reveal about the nature of metaphor. W: A. Cienki i C. Müller (red.), *Metaphor and Gesture* (s. 219–245). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Müller, C. (2014). Gesture as “deliberate expressive movement”. W: M. Seyfeddinipur i M. Gullberg (red.), *From Gesture in Conversation to Visible Action as Utterance* (s. 127–151). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Plater-Zyberk, A. (2017). Procedura identyfikacji i kategoryzacji wyrażen metaforycznych w tekstach publicystycznych. Analiza porównawcza wyrażen metaforycznych dotyczących lustracji. *Socjolingwistyka, XXXI*, 21–38. DOI: <http://dx.doi.org/10.17651/SOCJOLING.31.2>
- Pragglejaz Group (2007). MIP: A Method for Identifying Metaphorically Used Words in Discourse. *Metaphor and Symbol, 22*(1), 1–39.
- Rybarkiewicz, D. (2017). *Metafora w działaniu*. Łódź: UŁ.
- Steen, G. (2007). Finding Metaphor in Discourse: Pragglejaz and Beyond. *Culture, Language and Representation, V*, 9–25.
- WSJP – *Wielki słownik języka polskiego*. <https://wsjp.pl/> (dostęp: 03.2021).

Źródła

- <https://TAK.JEST>, Tak jest, materiał oglądaj przez internet na TVN24 GO (dostęp: 28.11.2020).
- [https://Softpatriotyzm vs Turbopatriotyzm](https://Softpatriotyzm%20vs%20Turbopatriotyzm) – TVN24, 5 grudnia 2019 (dostęp: 02.2021).

[https://Awantura o Plac Solidarności – TVN24](https://www.tvn24.pl/awantura-o-plac-solidarnosci), 1 kwietnia 2019 (dostęp: 02.2021).

[https://„To jest przekroczenie granic prawa” – TVN24](https://www.tvn24.pl/to-jest-przekroczenie-granic-prawa), 29 stycznia 2019 (dostęp: 02.2021).

[https://Elżbieta Jakubiak i Adam Szlapka w „TAK JEST” \(tvn24.pl\)](https://www.tvn24.pl/elzbieta-jakubiak-i-adam-szlapka-w-tak-jest), 4 kwietnia 2019 (dostęp: 12.2020).

STRESZCZENIE

Słowa kluczowe: gesty metaforyczne, gesty ikoniczne, dialog, metafora, frazeologia gestyczna

Artykuł przedstawia omówienie różnych sposobów realizowania gestów metaforycznych podczas wypowiedzi. Obserwacja dialogujących osób zaangażowanych w żywą dyskusję pokazuje, że metaforyczność jest wynikiem współpracy dwóch trybów semiotycznych, werbalnego i gestycznego, przy czym gesty na co najmniej kilka różnych sposobów mogą łączyć się z warstwą słowną wypowiedzi, wyrażając przy tym metaforyczne znaczenia. W celu ich opisania i analizy autorka, opierając się na podstawach teoretycznych wypracowanych w zakresie badań gestów (A. Kendon, D. McNeill, C. Müller, A. Cienki, J. Antas), wykorzystuje jako materiał badawczy wybrane odcinki programu informacyjno-publicystycznego „TAK JEST”. Analiza obejmuje wypowiedzi, które są egzemplifikacją pięciu różnych funkcji, jakie mogą pełnić gesty metaforyczne w procesie tworzenia znaczeń.

ABSTRACT

Where is metaphor? The ways of representing metaphoric gestures in dialogue

Keywords: metaphoric gestures, iconic gestures, dialogue, metaphor, gestural phraseology

The article presents a discussion of various ways of performing metaphorical gestures during the utterance. The observation of the conversing people involved in a dynamic discussion shows that metaphoricity is the result of the cooperation of two semiotic modes, verbal and gestural, where gestures can connect with the verbal layer of the utterance in at least several ways. In order to describe and analyse them, the author, based on the theoretical foundations developed in the field of gestures studies (A. Kendon, D. McNeill, C. Müller, A. Cienki, J. Antas), uses selected episodes of the information program “TAK JEST” as research material. The analysis includes statements that exemplify five different functions that metaphorical gestures can play in the process of creating meanings.